

WEIGERING IN HET HERSTELHUIS

Charlotte van der Veen en Anick Vollebergh

Aan de grote eettafel in het Herstelhuis, een voorziening in Limburg waar mensen twee weken kunnen verblijven om 'op adem te komen' in de woorden van de organisatie, vertelt een van de gasten over een conflict met haar burens en de stress die het bij haar veroorzaakt. Het is een rustige avond; er eten slechts een paar gasten mee en twee ervaringsdeskundige medewerkers. De gast vertelt over de oorsprong van het conflict, over spanningen en wantrouwen bij betrokken instanties, over de impact die het heeft op haar slaap, op haar relatie. Veel van wat ze nu vertelt heeft ze mij, Charlotte van der Veen, toen we de avond ervoor op de bank televisie keken en kletsten ook verteld, soms in exact dezelfde bewoordingen. De medewerkers luisteren naar haar verhaal, vragen haar hoe ze bepaalde dingen beleeft, benoemen dat het zwaar klinkt.

De praktijk van weigering betekent dat je als medewerker allerlei dingen niet doet

Marijke, die ongeveer vijf jaar als ervaringsdeskundige bij het Herstelhuis werkt, vertelt tijdens een interview dat gasten vaak zulke verhalen hebben. 'Die shit komt er eerst even allemaal uit,' vertelt ze, 'mensen

komen hier binnen en dan... hele verhalen.' Daar moet je dan eerst doorheen met gasten, zo ervaart Marijke, en vervolgens 'komt iemand tevoorschijn.' Op die momenten ziet Marijke de meerwaarde van het Herstelhuis: 'Dan zijn wij er hier denk ik heel erg goed in om dan te zeggen "goh, wat ben jij een fijn mens".' Deze ruimte voor 'je shit en je verhaal' zetten zowel medewerkers als gasten af tegen een zorgsysteem waar de 'kloktijd' regeert: waar begeleiders na een halfuur zijdelings op hun horloge kijken, waar een consult bij de huisarts zeven minuten duurt. Als gasten iets vertellen over de betekenis of meerwaarde van het Herstelhuis, benoemen ze vaak als eerste de ruimte voor hun verhaal en voor uitgebreide gesprekken, zonder de druk van de klok.

Een praktijk van weigering

In het Herstelhuis staat weigering centraal: medewerkers en vrijwilligers weigeren bureaucratie hoogtij te laten vieren; ze weigeren te medicaliseren of te pathologiseren; ze weigeren harde grenzen te trekken tussen gasten, vrijwilligers en medewerkers; ze weigeren 'alles dicht te timmeren.' De praktijk van weigering betekent in het Herstelhuis dat je als medewerker allerlei dingen

niet doet: je kijkt niet op de klok, je maakt geen planning voor de dag, je komt niet met ongevraagde adviezen aanzetten, je gebruikt geen diagnostisch taalgebruik, je probeert geen oplossingen te bedenken, en je gaat niet bemiddelen in het burencollicf.

In het Herstelhuis wordt een alternatieve ruimte gecreëerd

Het Herstelhuis is onderdeel van Stichting Zelfregie, een organisatie die bijna helemaal wordt gerund door ervaringsdeskundigen. Binnen Stichting Zelfregie wordt gezegd dat je als ervaringsdeskundige ‘een vraagteken moet zijn, geen uitroepteken,’ en dat het dagelijkse werk betekent dat je veel ‘op je handen moet zitten’ waarbij je niet de rol van hulpverlener aanneemt. Wanneer een gast je diens ‘shit en verhaal’ vertelt, verbind je daar als ervaringsdeskundige dus geen acties en adviezen aan, je stelt geen doelen op. In plaats daarvan zit je op je handen. Het belang van op je handen zitten, en de manier van luisteren die daar volgens haar bij hoort, heeft Marijke geleerd door haar eigen ervaring: ‘Dat er echt iemand voor je is. En hoe dat voelt dan. Die mensen zal ik nooit vergeten.’

Het Herstelhuis wordt gezien als een alternatieve ruimte, waar op nieuwe manieren relaties worden opgebouwd tussen ervaringsdeskundigen en gasten (die in andere ruimtes hulpverleners en cliënten genoemd zouden worden). Via onder meer de ontwikkeling van een nieuwe taal wordt in het Herstelhuis een horizon verbeeld waar anders wordt omgegaan met verschil en categorisering. Tegelijkertijd is het Herstelhuis

onderdeel van, en wordt het gefinancierd door bestaand beleid waarin zorg en ondersteuning dichterbij, laagdrempeliger en meer in samenwerking met inwoners vormgegeven wordt. Daarmee is het Herstelhuis ook een partner van de instituties wiens praktijken, labels, en logica’s het weigert. Hiermee brengt het Herstelhuis een wens en dynamiek aan het licht die breder speelt in de tussenruimte. De aspiratie om nieuwe samenwerkingen en relaties te creëren veronderstelt weigering: van oude relaties en manieren van werken; van wantrouwen; van een kloof tussen burgers, professionals en overheid. In deze reportage kijken we via het Herstelhuis naar deze dimensie van werken in en aan de tussenruimte.

Het Herstelhuis is ook een partner van de instituties wiens praktijken, labels, en logica’s het weigert. De aspiratie om nieuwe samenwerkingen en relaties te creëren veronderstelt weigering van oude relaties en manieren van werken

Hoe ziet een praktijk van weigering eruit? Waarom is weigering van belang, en wat voor nieuwe plekken en verbeeldingen kan deze creëren? En hoe kan je weigeren wanneer je ook partner wordt in datzelfde zorg- en welzijnslandschap?

Logeren in het Herstelhuis

Tussen november 2023 en april 2025 deed Charlotte van der Veen etnografisch onderzoek binnen Stichting Zelfregie: ze hing rond in het Zelfregiecentrum, een dagelijkse inloop; deed mee aan een herstelcursus van drie maanden; sloot aan bij vele overleggen, zowel intern als met

samenwerkingspartners; en logeerde regelmatig in het Herstelhuis.

Ervaringsdeskundigheid, zelfregie en herstel

Ervaringsdeskundigheid wordt vaak uitgelegd aan de hand van de infographic in figuur 1. Het maakt in deze conceptualisatie van ervaringsdeskundigheid niet uit of je ervaring hebt met verslaving, dakloosheid, armoede, of als cliënt in de psychiatrie; het gaat over collectieve ervaringskennis. Hiermee wordt bijvoorbeeld gerefereerd aan ervaringen met uitsluiting of eenzaamheid. Bij Stichting Zelfregie wordt ervaringsdeskundigheid vaak omschreven als weten hoe het is als je alle rollen in het leven verloren hebt, als je alleen nog maar cliënt was, en hoe het is om daarvan te herstellen en je weer van betekenis te voelen.

Stichting Zelfregie is een zelfregie- en herstelorganisatie, een paraplu-terme voor organisaties die laagdrempelig toegankelijk zijn voor iedereen, die gedragen worden door ervaringsdeskundigen, en die zich in het bijzonder richten op mensen met een 'psychische of sociale kwetsbaarheid.' Zulke initiatieven, zo valt te lezen op de website van de Nederlandse Vereniging voor Zelfregie en Herstel, 'bieden een context en vrije ruimte aan mensen om, op basis van *peer support*, activiteiten te ondernemen en ondersteunend te zijn op de weg van zingeving, herstel en meedoen.' Een belangrijk uitgangspunt in zelfregie- en herstelorganisaties is dat iedereen iets 'te halen en te brengen' heeft, een logica van reciprociteit die rollen en verantwoordelijkheden van hulpverlener en cliënt doelbewust vertroebelt.

Het Herstelhuis is een plek waar mensen twee weken kunnen logeren. Gasten komen er bijvoorbeeld vanwege een thuissituatie die druk is, of juist eenzaam; als er sprake is van een conflict met familieleden of burens; of tijdens een sombere periode die zwaar te dragen is. Er verblijven maximaal twaalf gasten gelijktijdig in het Herstelhuis. Tussen 12 en 20 uur zijn medewerkers aanwezig, daarbuiten is iemand telefonisch bereikbaar voor uitzonderlijke situaties. Alle medewerkers in het Herstelhuis zijn ervaringsdeskundige. Er werkt een aantal vrijwilligers, maar het merendeel is in loondienst. Alle ervaringsdeskundigen hebben cursussen ervaringsdeskundigheid gedaan, een aantal van hen volgde een langere opleiding tot ervaringsdeskundige.

Sommige ervaringsdeskundigen verbleven ooit zelf als gast in het Herstelhuis, of bezochten andere voorzieningen van Zelfregie, en ontwikkelden de ambitie om ervaringsdeskundige te worden. De organisatie portretteert zichzelf vaak als een groeivijver, waar mensen eerst bezoeker zijn, vervolgens een rol als vrijwilliger op zich kunnen nemen en door kunnen groeien tot betaalde ervaringsdeskundige. De directeur van Zelfregie vertelt weleens hoe zij zelf ooit als bezoeker bij één van de inlooplekken kwam, en vanuit daar groeide naar een positie met steeds meer verantwoordelijkheid in de organisatie. Ervaringsdeskundigen zien het Herstelhuis als een plek waar zij meer gelijkwaardige relaties op kunnen bouwen met gasten dan zij vanuit de hulpverlening gewend zijn. Ze hopen mensen te kunnen ondersteunen in het terugvinden van 'een sprankeling in

Figuur 1: Infographic ervaring, ervaringskennis, ervaringsdeskundigheid. Bron: Timmer (2009), *Raakt het u? Herstel en ervaringsdeskundigheid in de ggz*.

hun ogen,' te kunnen bijdragen aan meer gevoel van waarde of zingeving.

Stichting Zelfregie

Die 'sprankeling in de ogen' vat goed samen hoe Stichting Zelfregie de term zelfregie definieert. De term zelfregie resoneert met de dominante visie op de Nederlandse verzorgingsstaat sinds de introductie van de term participatiesamenleving in 2013, waar termen als 'zelfredzaamheid' en 'eigen regie' rondzingen. Voor Stichting Zelfregie verwijst zelfregie echter niet zozeer naar het 'activeren' van mensen, maar naar 'kunnen zijn wie je echt bent.' Deze zinsnede kan gezien worden in het licht van psychiatrie: zowel bezoekers als ervaringsdeskundigen binnen Zelfregie zijn vaak lange

tijd voornamelijk gezien en benaderd in het licht van hun diagnoses en problemen. Stichting Zelfregie wil mensen de ruimte geven om zichzelf buiten deze termen te ontwikkelen en te definiëren.

Stichting Zelfregie, waaronder het Herstelhuis, wordt primair gefinancierd vanuit gemeentelijke budgetten uit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), aangevuld met enkele kleinere financieringsstromen. Het geld bij Zelfregie is 'altijd krap' en noopt de directie tot oplossingen buiten de bedrijfsmatige oplossingen van grote zorginstellingen. Bij een recente verhuizing van het Herstelhuis reed de coördinator bijvoorbeeld de hele regio door om via Marktplaats gratis meubels op te halen; alleen voor de matrassen is geld betaald.

Hoewel zelfregie-initiatieven kritisch zijn op de uitvoering van de Wmo in de afgelopen tien jaar, sluiten de uitgangspunten van zelfregie-initiatieven aan op het beleidsvertoeg van de Wmo. De stelregel dat iedereen 'iets te halen en te brengen' heeft echoot de belofte vanuit de Wmo dat mensen die voorheen vooral als cliënt of probleem gezien werden, weer 'mee kunnen doen' (Peeters & Ham, 2024, p. 94-95).

In de zorg krijgen voorzieningen die gefinancierd worden vanuit de Wmo een steeds prominentere rol. Zo is in 2022 het Integraal Zorg Akkoord (IZA) vastgesteld door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) als een plan tegen het vastlopen van de zorg. In het IZA wordt voor het tegengaan van de toenemende vraag naar hulp en de wachtlijsten rondom psychische klachten een belangrijke rol toegedicht aan wat het sociaal domein

Figuur 2: Normaliseren mentale gezondheid. Bron: Stichting Zelfregie.

genoemd wordt, de zorg en ondersteuning die gefinancierd wordt vanuit gemeenten, en daarbinnen in het bijzonder aan zelfregie- en herstelinitiatieven (ministerie van Volksgezondheid, 2022, p. 14). Een doelstelling in het IZA is het ontwikkelen van een landelijk dekkend netwerk van 'laagdrempelige steunpunten,' zoals die van Stichting Zelfregie, werkend volgens de logica van zelfregie- en herstelinitiatieven en die gerund worden door vrijwilligers en ervaringsdeskundigen (ministerie van Volksgezondheid, 2022, p. 70). Hoewel Stichting Zelfregie allerlei dominante institutionele logica's weigert, wordt deze dus tegelijkertijd opgevoerd als belangrijke partner in de veranderende verzorgingsstaat.

Een geschiedenis van weigering

Het Herstelhuis past in een bredere traditie binnen de cliëntenbeweging, waar plekken gecreëerd werden als alternatief op de psychiatrie en de onderdrukking die daar ervaren wordt. Zo werd in 1980 in Haarlem het eerste Wegloophuis geopend voor (ex-) cliënten uit de psychiatrie, al snel gevolgd door wegloophuizen in andere steden. Deze wegloophuizen waren nauw gelieerd aan de kraakbeweging, en vanuit de vrouwenbeweging ontstonden eveneens aparte vrouwenwegloophuizen (Blok, 2004; Hunsche, 2018). Net als in het Herstelhuis, was een belangrijk uitgangspunt in wegloophuizen dat mensen benaderd werden als 'autonome, gelijkwaardige personen (...) niet als een bundeltje symptomen' (Hunsche, 2018).

Figuur 3: Wat zie je wijzer. Foto: Charlotte van der Veen.

Stichting Zelfregie startte in 2017 met een Herstelhuis. In tegenstelling tot de eerdere weglouphuizen is het Herstelhuis meer ingebed in bestaande infrastructuur van zorg en welzijn. Er zijn momenteel verschillende herstel- of respijthuizen in Nederland, veelal gerund door zelfregie- en herstelorganisaties, en soms ook als onderdeel van grotere geestelijke gezondheidszorg- of maatschappelijke opvangorganisaties.

Stichting Zelfregie streeft ernaar een aanvulling te bieden op het zorglandschap, niet om de zorg te veranderen. Zij illustreert dat onder andere aan de hand van een taartdiagram die 'normaliseren mentale gezondheid' heet (figuur 2). In deze taartpunt is 'tijdig juiste en passende zorg' slechts één van de negen elementen die bijdragen aan

mentale gezondheid. Dat is waar de geestelijke gezondheidszorg zich primair op richt, zo stelt Stichting Zelfregie. De stichting houdt zich niet bezig met die specifieke taartpunt, maar met de andere acht. Medewerkers van Zelfregie benadrukken dat mensen hun hulpverlener vaak maximaal twee uur per week zien: 'maar wat doe je dan met de overige 166 uur in een week? Op die overige 166 uur richten zij zich, zonder per se te willen tornen aan de twee uur van de hulpverlening en wat daarin gebeurt.

In de weglouphuizen uit de jaren tachtig was de weigering definitiever; weglopen is weigeren, weigeren mee te gaan in de opsluiting in de psychiatrie en in psychiatrische vertogen. In het Herstelhuis wordt 'op adem komen' gepositioneerd naast 'tijdig

juiste en passende zorg.' Er is geen complete weigering van dat zorgaanbod en van de bestaande infrastructuur, hoewel er gezien de wachtlijsten en de fragmentatie grote vraagtekens gezet kunnen worden bij hoe 'tijdig en passend' het huidige zorgaanbod is. In het Herstelhuis wordt een alternatieve ruimte gecreëerd, die vorm krijgt door weigering van logica's en werkwijzen die elders dominant zijn, maar die desalniettemin nauw verbonden is met het bredere zorg- en welzijnslandschap.

Weigering te medicaliseren en pathologiseren

In het Herstelhuis worden gasten verwelkomd op basis van hun wens om 'aan herstel te werken,' wat dit voor hen ook mag betekenen, en nadrukkelijk niet op basis van diagnostische of andere institutionele criteria. Er wordt niet gewerkt met exclusiecriteria. Stichting Zelfregie illustreert dit onder andere door de 'Wat zie je wijzer' (zie figuur 3). De zwarte schijf die op het gekleurde palet ligt is hier illustratief voor de problemen waar iemand mee worstelt – dat waarvoor iemand een hulpverlener zoekt. Het idee is dat wanneer mensen veel of langdurig in contact zijn met hulpverlening, de zwarte vlek de kleuren eronder bedekt. Medewerkers van Zelfregie richten zich niet op de zwarte vlek, maar proberen mensen aan te spreken op wat daaronder ligt, op wat iemand leuk of waardevol vindt in het leven. Hieruit spreekt een weigering om mensen te reduceren tot problemen of een diagnose, een weigering om te pathologiseren, en een weigering te spreken over cliënten.

Deze weigering is onderdeel van het DNA van de organisatie, en vindt ook zijn weg in zijdelingse opmerkingen.

Het Herstelhuis is in de dagelijkse gang van zaken bijna verstoken van bureaucratie

Als een medewerker door de keuken loopt staat ze even vertwijfeld bij de vuilnisbakken. Ze wil haar theezakje weggooien en zoekt naar de juiste prullenbak. Op één van de vuilnisbakken zit een post-it 'geen papier en plastic', op een andere wordt juist benadrukt dat er geen etensresten in moeten. 'Ik vind dit wel heel veel exclusiecriteria,' grapt ze, 'dat past niet echt bij ons.'

Lege schappen

Als mensen bij het Herstelhuis willen logeren kunnen zij vandaag bellen, soms dezelfde dag kennismaken, en een dag later komen logeren. Soms duurt het een paar dagen, maar er zijn nooit wachtlijsten. Aan het eind van de dag schrijven medewerkers voor hun collega's een kort verslag met eventuele aandachtspunten of afspraken voor de dag erna, maar er worden geen rapportages gemaakt van verblijvende gasten. Hiermee is het Herstelhuis in de dagelijkse gang van zaken bijna verstoken van bureaucratie.

Ook zijn er weinig regels en protocollen in het Herstelhuis, dingen worden gaandeweg uitgevogeld. Dit geldt bijvoorbeeld voor eigen bijdragen van gasten. In de anderhalf jaar dat Charlotte regelmatig in het Herstelhuis kwam, zijn de richtlijnen hierover een aantal keer veranderd. In het dagelijkse reilen en zeilen van het Herstelhuis is het eveneens voortdurend zoeken: Hoe zorg je

dat het huis schoon blijft en dat de taken rondom boodschappen en koken verdeeld worden? Hoe communiceer je over wie er 's avonds mee eet? En ga je vervolgens met etenstijd langs alle kamers om mensen te roepen? Charlotte zag de twee grote schoolborden in de keuken steeds voller raken: met namen van mensen die mee aten (op een gegeven moment werd toegevoegd dat je dit uiterlijk om 13 uur moest laten weten); met het rooster (later verdween dat weer); met telefoonnummers van medewerkers; met takenlijsten voor koken, boodschappen, afwas, schoonmaak van de badkamers.

Dit proces van samen uitzoeken raakt aan een kernprincipe van Zelfregie: het idee van lege schappen. De organisatie poogt

'vrije ruimte' te creëren waar gasten zelf invulling aan kunnen geven. Dit gaat zowel over de letterlijke invulling van de ruimte, gasten kunnen de muren schilderen of een moestuintje aanleggen, als over hoe het huis(houden) gerund wordt, en over activiteiten die ondernomen worden.

**'Alles is dus bijzonder. Het is niet gewoon. (...)
De manier waarop we hier met elkaar omgaan
is niet vanzelfsprekend'**

Idealiter zijn het niet medewerkers maar gasten die activiteiten initiëren. De weigering van bureaucratie en protocollering creëert lege schappen die al zoekende ingevuld worden, een alternatieve ruimte zonder omlijnde kaders die vorm krijgt

De eettafel in het Herstelhuis. Foto: Peggy Maes.

door het werk van zowel ervaringsdeskundigen als gasten.

Rolvervaging: weigering van hiërarchieën

Een belangrijk uitgangspunt van Stichting Zelfregie is rolovervaging; er moet zo min mogelijk onderscheid zijn tussen gasten, vrijwilligers en betaalde medewerkers. Voor Zelfregie is dit een weigering van dominante hiërarchieën in zorg- en welzijnsinstellingen, een weigering van professionele afstand. Rolvervaging betekent dat er fundamentele vragen gesteld worden over wat het betekent om 'cliënt' of 'hulpverlener' te zijn. Gasten in het Herstelhuis zeggen vaak dingen als 'daar is de begeleiding,' en medewerkers maken hier vervolgens een opmerking of grapje over: ze zien zichzelf expliciet niet als begeleider.

Tijdens een interview vertelt Marijke wat ze tijdens haar eerste bezoek zo bijzonder vond aan het Herstelhuis: 'Dat was eigenlijk de gelijkwaardigheid die ik aantrof. En dat ik eigenlijk geen onderscheid kon maken tussen wie er nou werkte en wie er binnen zat. Dat vond ik wel heel mooi.'

Het vergt veel werk om de plek voortdurend te ontdoen van institutionele logica's en vocabulaires

Ze moet lachen om haar woordkeuze, 'wie er binnen zat,' plaatst daar als het ware aanhalingstekens omheen. Deze nadruk op rolovervaging raakt aan de uitdrukkingen die we eerder benoemden, van de ervaringsdeskundige als een vraagteken, de uitdrukking over op je handen zitten. Voor Marijke is het precies die rolovervaging die

Koken in het Herstelhuis. Foto: Peggy Maes.

het Herstelhuis als plek zo aantrekkelijk maakt: ze ambieert niet een rol waarin zij mensen kan helpen, maar juist gelijkwaardigheid.

Rolvervaging gaat ook over de manieren waarop je tijd en ruimte met elkaar deelt. Tussen de cursusruimte en het kantoor is een grote badkamer met toilet die op een gegeven moment informeel tot personeelstoilet werd gedoopt. Dit stuitte op weerstand. John, de coördinator van het Herstelhuis, was stellig in zijn afwijzing van het personeelstoilet: 'Als jullie echt willen dat dit een personeels-wc wordt, trek ik de stekker eruit.' Hij ziet personeelstoiletten als een schrikbeeld, een representatie van

In de tuin van het Herstelhuis. Foto: Peggy Maes.

alles wat het Herstelhuis niet moet zijn. Personeelstoiletten staan voor een strakke scheidslijn tussen personeel en gasten, en de hiërarchieën die daarin besloten liggen. Ook reguliere zorg- en welzijnsorganisaties stappen langzamerhand juist af van aparte toiletten, zegt John. Een plek als het Herstelhuis zou daarin voorop moeten lopen, en zulk onderscheid moeten weigeren. Helen, die nu ongeveer drie jaar in het Herstelhuis werkt, verbleef eerder een aantal keer als gast in het Herstelhuis. Zij vertelt weleens dat ze het destijds zo bijzonder vond dat medewerkers en gasten samen gingen roken. Tijdens haar eerdere verblijven in instellingen waren de rookruimtes voor gasten en medewerkers altijd geschei-

den. Naar het personeel van het Herstelhuis wordt soms verwezen als 'permanente gasten,' om te illustreren dat zij niet per definitie meer eigenaarschap hebben.

'Hoe we met elkaar omgaan'

Het Herstelhuis is een plek om 'op adem te komen,' weg van het dagelijks leven. Die afstand tot de gewone gang van zaken maakt dat het Herstelhuis soms voelt als een utopische wereld op zich. Naomi, die ongeveer vier jaar bij het Herstelhuis werkt, zegt daarover:

'Als ik een mooi beeld van de wereld zou moeten schetsen, zou dat zijn... hoe we hier met elkaar omgaan. Ik zou dat ook voor de rest van de wereld wensen. (...) Ja, soms heb ik echt het gevoel dat ik hier op mijn werk in een soort fantasiewereld terechtkom.' Een andere medewerker merkt op: 'Alles is dus bijzonder. Het is niet gewoon. (...) De manier waarop we hier met elkaar omgaan is niet vanzelfsprekend.'

Ervaringsdeskundigen die werken in het Herstelhuis investeren veel in interpersoonlijke interactie als een plek om betere zorgrelaties op te bouwen; in beide citaten gaat het over 'hoe we met elkaar omgaan'. Met zulke uitspraken verwijzen ze bijvoorbeeld naar gesprekken aan de eettafel zoals we die aan het begin van dit essay schetsen, waar gasten de ruimte krijgen om hun verhaal te vertellen. Het betekent dat er niet alleen ruimte is voor de emoties en verhalen van gasten, maar ook van medewerkers en vrijwilligers. Op een middag tijdens een 'herstelactiviteit' doen we een spelletje galgje, iedereen kiest een woord dat belangrijk was in diens herstel en vertelt daar iets over. Er ontstaat een gesprek over ervaringen met

misbruik, dat uitwaaiert naar therapieën, naar zwijgen in de familie. Er wordt gehuild, en niemand kijkt daarvan op. Dit bedoelen ervaringsdeskundigen wanneer ze het hebben over 'hoe we met elkaar omgaan'; momenten waarop de verschillen tussen gast, vrijwilliger, medewerker (en onderzoeker) naar de achtergrond verdwijnen. Het beeld van het Herstelhuis als een utopische wereld illustreert de pogingen om een nieuwe plek te creëren, waar andere logica's gelden. Om zo'n nieuwe plek te creëren wordt veel geïnvesteerd in wat er binnen de muren van het Herstelhuis gebeurt; er wordt veel gepraat, overlegd, uitgeprobeerd. Het vergt veel werk om de plek voortdurend te ontdoen van institutionele logica's en vocabulaires. Zo is het uitgangspunt bij Zelfregie dat er niet gepraat wordt over mensen die zelf niet aanwezig zijn. Dit is de tegenhanger van de vele 'overlegtafels' die het zorg- en welzijnslandschap rijk is, waar door professionals wordt gesproken over 'cliënten' die er meestal zelf niet bij zijn. Overleggen bij Zelfregie hebben in plaats daarvan de insteek van intervisiebijeenkomsten. 'Het moet over onszelf gaan,' zegt John, de coördinator van het Herstelhuis. Soms ontstaat echter toch de behoefte om logerende gasten te bespreken. In deze besprekingen staan de dilemma's van personeel centraal, maar de trekkracht van dominante logica's is voelbaar. Je moet als personeel bijvoorbeeld wel besluiten of en hoe lang iemand kan verblijven. Medewerkers zoeken naar een taal om hierover te spreken die wegblijft van categoriseren en medicaliseren, maar raken daarbij soms wel aan therapeutische registers, met uitspraken over 'waar iemand is in diens proces' of

We listen, we don't judge op het schoolbord in het Herstelhuis.
Foto: Charlotte van der Veen

'rode vlaggen'. Tegelijkertijd is er op zulke momenten pushback, tegen medewerkers die iets invullen voor gasten, die beslissingen voor hen maken.

De praktijk en verbeelding van weigering

In het Herstelhuis betekent weigeren: niet pathologiseren, geen diagnostisch taalgebruik bezigen, je niet beroepen op een rol als hulpverlener, bureaucratie niet leidend laten zijn, zaken niet overnemen of invullen voor gasten. Het is een plek waar gasten niet gecategoriseerd worden, en niet gezien worden als representatie van een doelgroep. In het Herstelhuis wordt geweigerd de logica's, taal en werkwijzen te volgen die dominant zijn in zorg- en welzijnsorganisaties.

Hoewel die dominante logica's buiten de deur gehouden worden, is samenwerking met institutionele partners zoals de gemeente, woningcorporaties en zorginstellingen ook noodzakelijk. Dit staat nog meer op de voorgrond sinds een recentelijke verhuizing van het Herstelhuis. Sinds die verhuizing zijn een aantal kamers beschikbaar voor wat 'Mikmakvragen' worden genoemd, waarbij 'Mik' staat voor 'mens in kwestie', waar een 'makke mee is wat betreft omstandigheden' – deze constructie van nieuw vocabulaire is niet simpelweg een goochelspel, maar een manier om te benadrukken dat mensen niet gereduceerd worden tot een categorie als 'complexe casuïstiek'. Mikmakvragen zijn meestal vragen voor een langer verblijf, de richtlijn is drie maanden, en vaak is er sprake van nood in de woonsituatie. Deze nood is ontstaan, zo beschrijft de directeur van Zelfregie in een email, 'door een combinatie van factoren waaronder de druk op de samenleving als geheel, de woningnood, wachtlijsten enzovoort.'

Een praktijk van weigering betekent dat je continu schippert tussen samenwerking en partnerschap enerzijds, en investeren in alternatieve verbeeldingen, taal en ruimtes anderzijds

Door hun voorziening open te stellen voor zulke vragen wil Zelfregie 'inspelen op de actualiteit en tegelijkertijd wel onze unieke toegevoegde waarde behouden in het geheel van aanbieders', hun eigen 'open' manier van werken waarbij de wens van de gast leidend is, in plaats van institutionele logica's. Mikmakvragen vergen een nauwere

samenwerking met partners zoals gemeenten, woningcorporaties en zorginstellingen. Deze verandering binnen het Herstelhuis maakt hiermee des te zichtbaarder dat een praktijk van weigering betekent dat je continu schippert tussen samenwerking en partnerschap enerzijds, en investeren in alternatieve verbeeldingen, taal en ruimtes anderzijds.

De antropoloog Carole McGranahan theoretiseert weigering als generatief en strategisch, als 'een bewuste stap in de richting van iets, een overtuiging, een praktijk of een gemeenschap, en weg van iets anders' (McGranahan, 2016, p. 319). Weigeren lijkt misschien op het verbreken van relaties, maar kan juist ook iets nieuws voortbrengen en allianties smeden. Door praktijken van weigering creëert het Herstelhuis een verbeelding van een andere horizon, waar mensen met 'complexe problemen' niet primair als cliënt of 'complexe casuïstiek' gezien worden en waar nieuwe relaties ontstaan. Via een onophoudelijk proces van samen zoeken kunnen de lege schappen in zo'n ruimte gevuld worden.